

Faunaschade ganzen 2010

Eerste inventarisatie van schade en extra kosten op een aantal akkerbouwbedrijven met ganzenvraat in granen en graszaad

Marian Vlaswinkel, Kees van Wijk en Wout Uijthoven

© 2010 Wageningen, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving.

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V. is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

PPO Publicatienr.3250133200

Dit project is uitgevoerd in opdracht van Productschap Akkerbouw

Projectnummer: 3250133200

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

AGV

Adres : Edelhertweg 1, Lelystad
: Postbus 430, 8200 AK Lelystad

Tel. : 0320 - 29 11 11

Fax : 0320 - 23 04 79

E-mail : info.ppo@wur.nl

Internet : www.ppo.wur.nl

Inhoud

SAMENVATTING.....	4
1 INLEIDING	5
2 ALGEMENE INFORMATIE SCHADEPROBLEMATIEK GANZEN.....	6
2.1 Handreiking voor het beleid ten aanzien van overzomerende ganzen.....	8
2.2 Winterganzenbeleid: het roer om?	9
3 ZEEUWS VLAANDEREN	11
3.1 De Regt	11
3.2 Verdurmen	16
4 GRONINGEN.....	19
4.1 Waalkens	19
4.2 Johannes Kerkhovenpolder	19
4.3 Kremer	24
5 BELGIË	25
6 SCHADE-UITKERING FAUNAFONDS.....	28
6.1 Schade-uitkering Faunafonds	28
7 ANDERE GELUIDEN UIT HET VELD	30
8 DISCUSSIE	31
9 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	32
LITERATUUR EN ANDERE BRONNEN	33
BIJLAGE 1 GANZEN (A&W-RAPPORT 750)	34

Samenvatting

In 2010 zijn in het kader van het project Faunaschade op 5 praktijkbedrijven 7 praktijkpercelen gevolgd op schade door ganzen en de extra kosten voor verjaging. Het ging in eerste instantie om schade door overzomerende ganzen. Er zijn diverse waarnemingen gedaan en bij meerdere percelen is bij de oogst de opbrengst bepaald. Verder zijn de maatregelen die genomen zijn om de schade te beperken, geïnventariseerd. Het jaar 2010 was het 1^e inventarisatie jaar.

Van de 7 percelen wintertarwe, traden er in 4 percelen ook daadwerkelijk schade door overzomerende ganzen op. Het bleek dat er op enkele percelen een duidelijke vraatschade was waardoor een groot verschil in opbrengst ontstond. Andere percelen met zichtbare schade, gaven weinig opbrengstreductie. De periode waarin schade optreedt is erg belangrijk. Ook zat er een groot verschil in de opbrengsten van het stro. Stro is voor veel bedrijven ook een belangrijke bron van inkomsten. De kosten die nodig zijn voor het verjagen van de ganzen bleken uiteen te lopen van € 1000 tot € 6000. Vooral de tijd die men bezig is met het verjagen ligt vele malen hoger dan vaak wordt ingeschat. Verder is het lastig te achterhalen wanneer iets structuurschade is en wanneer ganzenschade.

Een tweede inventarisatiejaar is nodig om een breder en beter onderbouwd beeld te krijgen over vraatschade en de gevolgen daarvan voor de hectareopbrengst. Als extra zou het aan te bevelen zijn in 2011 meer te doen met het volgen van schade via GPS. Misschien is het ook mogelijk om via MijnAkker.nl of Cropview vanuit de lucht de opbrengst en schade te bepalen. Ook is het belangrijk opnieuw te inventariseren wat de kosten van het verjagen zijn.

1 Inleiding

In dit verslag wordt inzichtelijk gemaakt wat de gevolgen van wildschade bij graszaad en graan zijn. Bij schademeldingen uit de praktijk is er kort na optreden een inschatting van de gemaakte schade gemaakt en wordt het schadebeeld op foto's vastgelegd. Vervolgens zijn in het schadeperceel monsterveldjes aangelegd ter bepaling van de werkelijke opbrengst en kwaliteit bij de oogst. Deze opdracht wordt uitgevoerd in opdracht van het Productschap Akkerbouw.

Hoofdstuk 2 gaat over algemene informatie. Hoofdstuk 3 behandelt de resultaten van Zeeuws Vlaanderen. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de gegevens van Groningen. Hoofdstuk 5 gaat over onderzoek in België. Hoofdstuk 6 betreft de schade-uitkeringen bij het Faunafonds en hoofdstuk 7 gaat over discussievragen naar aanleiding van Faunaschade voorlichtingsbijeenkomsten. In hoofdstuk 8 en 9 worden discussie, conclusie en aanbevelingen weergegeven.

2 Algemene informatie schadeproblematiek ganzen

De problematiek van gewasschade door ganzen is vrij complex. Het 'type' gans dat de schade veroorzaakt, is bepalend voor de manier waarop met deze schade wordt omgegaan:

Overwinterende ganzen

Vanaf eind oktober komen de ganzen de koude wintermaanden doorbrengen in Nederland. In het voorjaar trekken ze dan terug naar hun broedgebieden in het hoge noorden. Deze ganzen grazen in de winter vooral op grasland en wintergranen. Schade door ganzen kan verhaald worden bij het Faunafonds.

Overzomerende ganzen

Er zijn ook heel wat ganzen die hier jaarrond blijven. Het zijn 'vreemde vogels' die hier zijn terechtgekomen en zich als standvogels gedragen en aan vermeerdering toekomen. Deze ganzen kunnen vraatschade aanbrengen aan diverse akkerbouwgewassen.

Er mag met vergunning op ganzen gejaagd worden. Het vrijwaren van de gewassen van schade door deze dieren wordt dan ook beschouwd als een eerste verantwoordelijkheid van telteigenaar en jager.

Tal van factoren bepalen de opbrengst van wintertarwe en graszaad. Dit kunnen controleerbare parameters zijn zoals de standdichtheid, bemesting, ras, zaaitijdstip, enz. of oncontroleerbare parameters zoals het weer en schade door vogels (gansen of duiven). Om de invloed van één van deze parameters te bepalen, zoals de schade door ganzenvraat, is moeilijk door de vele interacties tussen verschillende parameters.

Ganzenschade in tarwe kan zich daarenboven manifesteren op verschillende manieren:

- het afgrazen van de jonge tarweplanten,
- het uittrekken van de jonge tarweplanten (standdichtheid daalt),
- de bodemstructuur beschadigen, waardoor de bodemcondities ongunstig worden voor de wortel- en gewasgroei.

Gedurende de gehele vegetatieve fase (opkomst-beginontwikkeling-uitstoeling) ligt het groeipunt van een tarweplant diep verscholen in de plant, in het begin zelfs onder de grond, later net boven de grond. Vanuit dit groeipunt worden nieuwe bladeren gevormd en later ontwikkelt zich ook van hieruit de aar. Zolang dit groeipunt niet beschadigd wordt kan een tarweplant, mits de groeiomstandigheden gunstig zijn, het verlies van bladeren en beginnende stengels herstellen. Verlies van blad gedurende de winterperiode kan optreden door ganzenvraat, maar ook door vorst en schimmelziekten.

Uiteraard gaat door het afsterven of afvreten van bladmateriaal een bepaalde hoeveelheid drogestof verloren, maar deze kan veelal voor een groot deel worden gecompenseerd. De mate waarin compensatie kan optreden hangt af van het moment waarop de beschadiging optreedt (herfst, winter, vroege voorjaar of later in het voorjaar). Voor een zo hoog mogelijke productie is het belangrijk dat het gewas in het voorjaar op tijd een volledige bodembedekking bereikt. Vooral de hoeveelheid licht in de maanden mei-juni en juli dient zo goed mogelijk benut te worden. Wanneer een tarwegewas door het regelmatig afgrazen door ganzen niet of te laat tot een volledige lichtonderschepping komt, zal dit een negatief effect hebben op het opbrengstniveau.

Het afgrazen van een tarwegewas door ganzen in winter en vroege voorjaar zonder *beschadiging van het groeipunt en zonder de (boven)grond te versmeren*, hoeft weinig of geen schade te betekenen voor de opbrengst. Enige verlating van het gewas heeft meestal geen gevolgen voor de opbrengst. Zo kan in januari gezaaide wintertarwe in een groeizaam jaar vrijwel net zo veel opbrengen als in oktober gezaaide wintertarwe.

De minste schade wordt dus toegebracht door het afgrazen *zonder* uittrekken van planten. Als de

weersomstandigheden tijdens en na het afgrazen niet extreem nat zijn, en de bovengrond niet verslemt, kunnen de jonge planten zich herstellen en treedt er enkel een groeiachterstand op.

Ganzen kunnen echter ook planten uittrekken, waardoor de standdichtheid daalt. Een uitgedund gewas heeft vaak opbrengstverlies tot gevolg. Ganzen kunnen alleen planten uittrekken als deze nog jong en slecht geworteld zijn en onder natte weersomstandigheden. Als de grond verzadigd is met water hebben de wortels weinig houvast en zullen ze gemakkelijk losgetrokken worden.

Onder natte omstandigheden kunnen ganzen ook structuurschade aan het perceel veroorzaken. De bovenste bodemlaag wordt door de poten van de ganzen compacter gemaakt. Hierdoor daalt de luchtdoorlatenheid van de bodem en daalt de infiltratiesnelheid van het water. Door het neerslagoverschot in de winter ontstaan er plassen en sterven de wortels van de planten af ten gevolge van zuurstoftekort.

De grootste schade treedt dus op als het perceel onder natte omstandigheden wordt afgegraasd door ganzen. De wortels van de planten worden gemakkelijk uitgetrokken en ganzen veroorzaken structuurschade, waardoor de standdichtheid van het gewas daalt.

De impact van deze verschillende vormen van ganzenschade op de opbrengst hangt echter ook in belangrijke mate af van het tijdstip van de ganzenvraat en de weeromstandigheden gedurende het verdere groeiseizoen.

In het rapport: "Opvang van ganzen op de klei: evaluatie van experimenten in drie winters" (Alterra-rapport 1845) wordt ook gesproken over bodemstructuur en schade. Daar maken ze onderscheid tussen:

1. Door de aangepaste (uitgestelde) landbouwkundige bewerkingen is de grond gevoeliger voor slemp en kan door machines sneller dichtgereden worden. De gevolgen hiervan zijn zichtbaar in het volggewas. Deze schade ontstaat onafhankelijk van de aanwezigheid van ganzen.
2. Het perceel wordt zodanig bezocht door ganzen dat er door vertrapping slemp van de bodem ontstaat. Dit heeft een negatief effect op het vervolggewas en mogelijk opbrengstderving tot gevolg.

2.1 Handreiking voor het beleid ten aanzien van overzomerende ganzen

Het aantal jaarrond verblijvende ganzen ofwel overzomerende ganzen neemt al geruime tijd toe in Nederland. Deze toename is te herleiden op de voor ganzen zeer gunstige voedselomstandigheden die in ons land ontstonden in de jaren zeventig en tachtig en op de verminderde jachtdruk. Deze factoren leidden aanvankelijk vooral tot een toename van de bij ons overwinterende ganzen. Door een toename van de hoeveelheid broedgebied en de toegenomen verwevenheid van nieuwe natte natuur en cultuurlandschap, konden ook overzomerende ganzen in toenemende mate van het voedsel profiteren. In 2007 broeden er bijna 40.000 paren van 13 soorten ganzen in Nederland. De grauwe gans is hiervan verreweg de talrijkste. Daarnaast zijn de brandgans en de Canadese gans relatief talrijk. Maar ook populaties van verwilderde tamme ganzen, de zogenaamde soepgans, zijn algemeen.

De ganzen die normaliter overwinteren in Nederland worden beschouwd als inheemse beschermde diersoorten. De laatste jaren blijven echter steeds meer ganzen het jaarrond in Nederland. Deze overzomerende ganzen werden altijd beschouwd als exoten en daarvoor geldt een nulstandbeleid. Echter de Flora en Faunawet biedt niet de mogelijkheid om een seizoensgebonden onderscheid te maken tussen de status van het dier. Kortom de kol- en brandgans zijn inheemse beschermde diersoorten. Dit betekent dat een nulstand niet meer nagestreefd kan worden, maar wordt het een streven naar een minimaal populatieniveau van de overzomerende ganzen met inachtneming van de instandhoudingdoelen van de betreffende populatie.

Het beleid richt zich op het voorkomen van schade aan landbouwgewassen en natuurgebieden. Naast de schade in de landbouw kan ook schade aangericht worden in natuurgebieden. Het gaat hierbij om het lokaal overbegrazen van riet, het lokaal verdrijven van weidevogels en de vermessing van voedselarme gebieden. Het beperken van de populaties van de inheemse grauwe gans is geen doel op zich, maar in sommige situaties wel nodig om de schade aan landbouwgewassen en natuurgebieden binnen de perken te houden. Deze inheemse broedvogel zorgt immers voor 70% van de landbouwschade.

De provincies hebben een belangrijke rol in het oplossen van de problematiek van de overzomerende ganzen omdat maatwerk op lokaal en regionaal niveau van groot belang is. Populatieregulatie kan alleen op plaatselijk niveau effectief werken. Zoals het treffen van inrichtingsmaatregelen waardoor gebieden minder aantrekkelijk worden voor ganzen.

Afschot is als populatiebeperkende maatregel alleen effectief als een aanzienlijk deel van de populatie jaarlijks kan worden afgeschoten. Dit heeft echter alleen zin bij kleinere, niet-stabiele populaties en bij nieuwe vestigingen. Voor sommige soorten is het een doelgerichte methode om ganzen te vangen tijdens de ruiperiode.

Beleid ten aanzien van overzomerende ganzen wordt geformuleerd op provinciaal niveau. Bij het formuleren van het provinciale faunabeleid en het opstellen van het faunabeheerplan dient steeds expliciete aandacht te worden gegeven aan de eisen die wet en jurisprudentie stellen aan de motivering van de ontheffingen waarin ingrepen in de populatie worden toegestaan.

Het zijn vooral de geïsoleerde kleine populaties die voor veel landbouwschade zorgen. Het betreft hier vaak minder dan 100 broedparen. Ze bevinden zich in gebieden die gering van oppervlakte zijn of die een verspreide ligging kennen binnen een grotere eenheid, vaak doorsneden door landbouwgronden waar de relatie met de burens groot is (versnipperde, vaak kleine percelen of inliggende percelen van derden, dijken, watergangen, graslanden, kleine riet- en moeraspercelen, bosjes). Het terrein heeft niet voldoende omvang om aan alle habitatseisen te kunnen voldoen, zodat de ganzen hier in belangrijke mate zijn aangewezen op de omliggende cultuurgronden. De omgeving fungeert voor deze populaties vooral als foerageergebied, terwijl gebroed en gerust wordt in het natuurgebied. Afhankelijk van de hoeveelheid en de aard van de schade kan besloten worden de schade te beperken door afschot, verjaging, opvanggebieden, het beheer van opgroeigebieden, afscherming, andere gewaskeuze en het aankopen van landbouwenclaves. In geïsoleerde populaties kan getracht worden de populatiegroei te remmen of zelfs te keren door een

combinatie van rapen, vangen of afschot met beheer van opgroeigebieden en afscherming.

GANZEN DIE EEN NIEUW GEBIED KOLONISEREN ZIJN VAAK NOG RELATIEF EENVOUDIG TE WEREN. Dergelijke nieuwe vestigingen kunnen worden bestreden door stelselmatig alle eieren te rapen en broedvogels af te schieten. Dit heeft echter alleen zin zolang de populatie zich daadwerkelijk in de beginfase bevindt. Zodra deze te groot is geworden, zal blijken dat het vrijwel onmogelijk is de vogels weer te verwijderen. Met name de grauwe gans is nog steeds bezig zijn broedgebied uit te breiden, en gezien de omvang van de Nederlandse populatie zullen er voorlopig voldoende kandidaten zijn voor zo'n uitbreiding. In gebieden waar grauwe ganzen zich in de nabije toekomst kunnen gaan vestigen kan het daarom het overwegen waard zijn om op hun komst te anticiperen en nu al de inrichting aan te passen.

2.2 Winterganzenbeleid: het roer om?

Nederland heeft speciale opvanggebieden voor ganzen en smienten waar boeren ganzenbeheercontracten kunnen afsluiten en zo een vergoeding voor hun gastvrijheid krijgen. Ook buiten deze opvanggebieden foerageren ganzen en smienten. De gewasschade die ze aanbrengen (met name aan gras en wintertarwe) wordt voor een groot deel vergoed door het Faunafonds.

Huidig ganzenbeleid

De ganzen opvanggebieden bestaan uit ongeveer 80.000 ha ganzenfoerageergebied (65.000 ha boerenland en 15.000 ha van terreinbeherende organisaties), Vogelrichtlijngebieden (Natura 2000 gebieden) en andere voor ganzen geschikte natuurgebieden. In deze opvanggebieden mogen de ganzen niet worden verjaagd.

In de foerageergebieden kunnen boeren beheerpakketten voor ganzen afsluiten, waarvoor ze een vaste vergoeding krijgen met daarbovenop een schadecomponent voor getaxeerde ganzenvraat. Ganzenschade wordt in de foerageergebieden volledig vergoed, ook op percelen zonder een ganzenbeheerpakket.

Buiten de opvanggebieden mogen de ganzen wel verjaagd worden, ook met ondersteunend afschot. Boeren krijgen een vergoeding van geleden schade, waarbij wel een eigen risico geldt. Om voor een vergoeding voor geleden gewasschade in aanmerking te komen moet wel worden voldaan aan de voorwaarde van voldoende weren en verjagen van ganzen.

De afgelopen jaren zijn de kosten voor de opvang van overwinterende ganzen en smienten voor de Rijksoverheid steeds verder toegenomen.

In het Alterra-rapport 1845 zijn verschillende scenario's doorgerekend:

1. Huidig Beleidskader voortzetten, geen wijzigingen (nul-optie)
2. Afbouwen schaderegelingen buiten foerageergebieden
3. Verhoging van de drempel van eigen risico (bijv. tot € 500,-)
4. Vergoeding na regioaanpak verjaging
5. Alleen weer-/verjaagkosten vergoeden
6. Afstemming ganzenbeheer pakketten met weidevogelpakketten
7. Populatiebeheer (bijv. 15% of 30% minder ganzen en smienten)
8. Stoppen met het huidige beleidskader

Beleidsmaatregel	Kosten in mln €'s	% kostenreductie
Autonome ontwikkeling (huidig beleid)	28,6	0
Afbouwen schaderegeling	23,4	-18
Verhoging drempel eigen risico tot € 500,- per bedrijf	30,6	+7
Vergoeding na regioaanpak	27,7	-3
Alleen vergoeden van weer- en verjaagkosten	28,2	-1

Combinatiepakket met weidevogelbeheer	28,0	-2
-15% minder ganzen en smienten	25,5	-11
-30% minder ganzen en smienten	23,2	-19
Stoppen met huidige beleidskader	20,2 – 25,0	-13 -29

De opties binnen het Beleidskader die een substantiële kostenbesparing opleveren zijn het afbouwen van de schaderegeling buiten de opvanggebieden (18%) en populatiebeheer. Populatiebeheer zal door het grote aantal ganzen dat jaarlijks geschoten moet worden op weinig draagvlak kunnen rekenen bij maatschappelijke partijen. Het afbouwen van de schaderegeling buiten de foerageergebieden zal door agrariërs negatief worden beoordeeld.

Het loslaten van het huidige Beleidskader levert een aanzienlijke kostenreductie op van 13% tot 29% ten opzichte van voortzetting van het huidige beleid. Het draagvlak voor deze optie zal groot zijn bij maatschappelijke organisaties. Agrariërs zullen hier meer moeite mee hebben, want de ganzenpakketten met hun vergoeding vervallen en de foerageergebieden zijn net aangewezen, maar positief is dat de ganzen niet meer verjaagd hoeven te worden om voor een schadevergoeding in aanmerking te komen.

Uit het Alterra-rapport komt dat een beleidsaanbeveling is: stoppen met het huidige beleidskader. Deze optie zou serieus overwogen kunnen worden als de huidige pakketten in 2014/2015 aflopen.

Aanbevolen wordt om in dat geval te onderzoeken of de foerageergebieden kunnen worden gehandhaafd, waarbij de ganzenpakketten vervallen, maar wel de schade volledig wordt vergoed.

Het afbouwen van de schaderegeling buiten de opvanggebieden levert aanzienlijke besparing op, maar zal door de meeste partijen niet positief worden beoordeeld. Vergeleken met andere maatregelen, zoals populatiebeheer, zal het draagvlak hiervoor echter hoger zijn. Het is een 'minst slechte' maatregel om kosten te besparen binnen het huidige Beleidskader.

Populatiebeheer levert aanzienlijke besparingen op, maar wordt niet geadviseerd vanwege het (totaal) ontbreken van draagvlak hiervoor bij maatschappelijke organisaties en de samenleving.

Overwogen kan worden om verjaging met ondersteunend afschot alleen in bijvoorbeeld de periode februari-maart toe te staan, waarbij quota voor verschillende soorten worden vastgesteld.

- Stimuleer een culinaire bestemming van geschoten ganzen en communiceer hier open over. Hierdoor leren consumenten dat wilde ganzenvlees natuurvriendelijk 'scharrelvlees' is, wat goed genuttigd kan worden. Daarmee zal het begrip voor verjaging en opvangacties kunnen toenemen, al zullen dierbeschermers hier niet gevoelig voor zijn.
- Onderzoek of er mogelijkheden zijn en draagvlak is voor een collectieve, verplichte verzekering tegen faunaschade.

3 Zeeuws Vlaanderen

3.1 De Regt

Om schade door overzomerende ganzen in het gewas te bepalen zijn percelen gezocht waarvan verwacht zou worden dat er schade door overzomerende ganzen op zou treden. Deze zijn gedurende het seizoen gevolgd. In het Zuidwesten betrof dit percelen bij twee telers, namelijk bij dhr. De Regt in Axel en bij mts. Verdurmen en Verdurmen-Adam in Hulst. Beide telers hadden vorige jaren vaak schade door overzomerende ganzen. De percelen bij dhr. De Regt betrof zowel wintertarwe als graszaad. Het perceel van de Regt ligt dicht naast een broedgebied. Daardoor heeft hij elk jaar veel schade.

De teeltgegevens van het tarweperceel bij dhr. De Regt zijn:

Zaaidatum: november 2009

Grootte perceel: 16,1 ha

Voorvrucht: diversen

Bemesting: 9 maart: 530 kg KAS

20 mei: 485 kg KAS

De plantdichtheid is bij beide percelen geteld op 15 maart en 12 april. De gegevens staan in tabel 1.

Tabel 1. Gegevens aantallen planten op 15 maart en 12 april

Ganzenvraat	Aantal planten per m ²					
	De Regt				Verdurmen	
	15-mrt		12-apr		15-mrt	
Zonder Schade	282	a	309	a	277	a
Met schade	286	a	261	a	238	b
LSD (5%)	-		-		37	

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

Hieronder een aantal foto's van de situatie op het tarweperceel van dhr. De Regt op diverse datums.

Figuur 1 en 2: Vertrapping door ganzen, 15 maart 2010

Figuur 3: Ganzen op het perceel, 15 maart 2010

Op 15 maart is de lengte van de tarwe ongeveer 2 cm op het goede stuk. Op een stuk van ongeveer 400 m² staat helemaal niets. Als ganzensoorten zijn de grauwe gans en de brandgans te zien. De ganzen komen vooral 's nachts. Ze komen vooral op eiwitrijk voedsel af.

Foto 4: ganzen op perceel, 12 april 2010 Foto 5: vertrapping perceel door ganzen, 12-04-2010

Foto 6 en 7: schade door ganzen, 12 april 2010

Op 12 april zaten er diverse grauwe ganzen op het perceel. Het gewas had zich nog niet opgericht zodat er geen lengte kon worden bepaald. In een stuk van ongeveer 300 meter zat over de hele breedte schade.

Ook op een ander tarweperceel vlak in de buurt was er schade door ganzen. De schade was vooral vertrapping. Het gewas is nog erg klein en de planten zijn nog niet opgericht.

Op 20 mei is de wintertarwe nog erg vertrappt. De teler verwacht 4 ha van de 9 ha te oogsten. Er is dit jaar veelvuldig gejaagd. Er wordt bijgehouden hoeveel ganzen geschoten zijn. Door verlaten van de wintertarwe zal er extra gedroogd moeten worden, verwacht de teler, maar dat is vooraf moeilijk te zeggen.

Foto 8 en 9: Nog steeds duidelijke schade aanwezig veroorzaakt door ganzen, 20 mei 2010

Op 3 augustus zijn er proefveldjes geoogst. De resultaten zijn vermeld in tabel 2. Een plek van 300 meter is helemaal niet oogstbaar. De rest is naar schatting 50% slechter.

Foto 10: Ganzen nog steeds aanwezig

Foto 11: Op sommige plekken staat geen graan

Foto 12: Er is hennep als extra hinder gezaaid.

Foto 13: Oogstrijp graan.

Tabel 2. Waarnemingen bij de oogst perceel de Regt

Ganzen- Vraat	Lengte (cm)	Aantal aren Per m2	Totaal gewicht Ton(ha)	gewicht korrels Ton/ha	Vocht %	Stro + kaf (ton/ha)	stro voor drogen (gram)	stro na drogen (gram)
Licht	73,4 a	632 a	14,01 a	7,2 a	13,1 a	6,8 a	4,5 a	4,2 a
Matig	65,0 b	528 ab	10,15 b	5,2 b	13,2 a	4,9 b	3,3 ab	3,1 ab
Veel	52,6 c	452 b	6,6 c	3,5 c	13,3 a	3,1 c	2,5 b	2,3 b
LSD (5%)	5,2	122,3	2,0	1,0	-	1,2	1,3	1,2

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

Uit tabel 2 blijkt dat er duidelijke verschillen zitten tussen het goede stuk, matige stuk en het slechte stuk. Het aantal aren per m² blijft bij het slechte stuk duidelijk achter ten opzichte van het stuk met lichte schade. De opbrengst is bij het slechte stuk ongeveer 50% lager. Ook de opbrengst van het stro is ongeveer 50% lager.

De teler zelf kwam bij het goede stuk op 11,8 ton/ha.

De hennep die bij het graan is gezaaid tegen binnenvliegen van ganzen bleek niet te werken. De teler denkt meer te kunnen bereiken door het geld wat daarvoor beschikbaar werd gesteld aan de jagersinzet uit te geven.

Er is aan de telers ook gevraagd wat er aan inzet is gepleegd om de ganzen te verjagen. Er is met een arbeidsloon van € 25,- per uur gerekend. Tabel 3 geeft de inzet aan verjaging weer bij het perceel van dhr. De Regt.

Tabel 3. Inzet ter verjaging perceel de Regt

	Aantal keer	Uren	materiaalkosten	Totaal
Menselijk verjagen	35	17,5		€ 437,50
Lint zetten				
Vlaggen zetten				
Inzet jagers	14	100	€ 500	€ 3.000,-
		117,5	€ 500	€ 3.437,50

Uit de gegevens van het Faunafonds blijkt dat er op dit perceel een vergoeding is gegeven van € 8636,- Er is een stuk van 2 ha met 10% faunaschade, 2,8 ha met 15% faunaschade, 2 ha met 18% faunaschade, 1 ha met 27% faunaschade, 2 ha met 60% faunaschade, 2 ha met 85% faunaschade en 1 ha met 90% faunaschade. Als dit omgerekend wordt naar 16,1 ha komt men uit op gemiddeld 31% schade op die 16,1 ha. Dat is ongeveer 5 ha schade. Per ha krijgt de teler dus € 1727 en gerekend met 18 ct. wordt dus uitgegaan van 9,6 ton/ha. De teler heeft uiteindelijk minder ontvangen dan € 8636,- doordat het eigen risico namelijk € 250,- is en er gaat boven € 5.000 nog 5% af.

Er is gerekend met een prijs van 18 ct. per kg, terwijl de prijs nu op 22 ct. ligt.

De teler was het 100% eens met de taxatie. Over de afrekening was hij wat minder tevreden.

De opbrengst was 104,5 ton op 16,1 ha dat is 6,4 ton/ha. Het is weggegaan als voertarwe. De opbrengst van de rest was 300 ton op 25,5 ha. Dat komt overeen met 11,8 ton/ha.

Graszaad

Het Faunafonds gaat er vanuit dat bij graszaad geen schade optreedt bij het moment van oogst. In de praktijk blijkt dit wel het geval te zijn bij rietzwenk en raigras.

Bij dhr. de Regt is een perceel met rietzwenk voor graszaadteelt gezaaid. Daarin is een stuk met gaas afgedekt om te laten zien wat het verschil tussen beschadigd en onbeschadigd zou zijn. Het onbeschadigde graszaad groeide op 15 maart al flink, het beschadigde deel niet. Er liepen nog ganzen op het perceel. Het onbeschadigde deel was circa 7 cm hoog. Het beschadigde deel circa 2 cm. Er was ook veel ganzenuitwerpselen op het perceel aanwezig. Het aantal planten in het beschadigde deel was ongeveer 18 planten per 0,25 m². Nadat de ganzen in de rui zijn, komen ze niet meer.

Foto 14 en foto 15: Schade door ganzen in graszaad 15 maart 2010.

Op 12 april was er weinig extra schade opgetreden. De lengte van het onbeschadigde deel was 16 cm en van het beschadigde deel 12 cm. Ook de gewasbedekking en het aantal pollen varieerde zoals tabel 4 weergeeft. De lengte is op 20 mei gemiddeld 28,8 cm op het beschadigde deel. Het onbeschadigde deel staat ongeveer 20 cm hoger.

Tabel 4, Aantal pollen en % bedekking, graszaadperceel de Regt.

Ganzenvraat	aantal pollen	% bedekking
Geen	17	85
Veel	12	65
<i>Vershil</i>	<i>5</i>	<i>20</i>

Foto 16: Een stuk onbeschadigd in graszaad

Foto 17: Ganzenschade in graszaad, 12 april 2010

Foto 18: graszaad groeit goed, 20 mei 2010

Het was de bedoeling dat er bij de oogst veldjes extra afgedekt zouden worden om te bepalen wat de opbrengstderiving zou zijn als ganzen bij het *gemaaide, en enkele dagen in zwad liggend graszaad* zouden komen. Na het maaien waren er geen ganzen in het perceel aanwezig. Daarom is er geen proefoogst uitgevoerd.

3.2 Verdurmen

Het 2^e graanperceel dat in het Zuidwesten gevolgd is, is het tarweperceel bij dhr. Verdurmen. De teeltgegevens waren:

Zaaidatum: 10 oktober 2009

Grootte perceel: 50 ha

Voorvrucht: aardappels

Bemesting: 5 april: 400 kg KAS

5 mei: 250 kg KAS

1 juni: 150 kg KAS

Op 15 maart staat de wintertarwe nog erg klein (ongeveer 2 cm). Er zijn grauwe ganzen zichtbaar. Het hele perceel heeft schade. Er zijn plekken met zeer weinig planten. Dat komt ongeveer neer op 1300 m². Op de rest van het perceel is wel schade, maar er staan nog wel planten. De tarwe is op 15 maart net bemest met organische mestkorrels. Volgens de teler wordt er vanaf 1 april af getaxeerd. Latere schade zou schade zijn van overzomerende ganzen.

Foto 19 en 20: Verslemping door ganzen, 15 maart 2010.

Foto 21: Verslemping door ganzen.

Foto 22: Maisrand: 15 maart 2010.

Op 12 april blijkt dat er geen extra schade bijgekomen is. Het gewas is iets gegroeid. Er is net kunstmest

gestrooid. Op sommige plekken staat niets tot weinig. Op andere plekken staat het gewas nog redelijk. Het probleem is dat er in het kleine natuurgebied geen mals gras te vinden is. Op 12 april waren er geen ganzen aanwezig op het perceel. De teler verwachtte dat het gewas klein blijft tot eind april. In andere jaren oogst hij gemiddeld maar 8 ton graan door de schade in plaats van 10 ton. Hij krijgt dan dus 20-30% schade uitkering van het Faunafonds. De teler strooit al speciaal laat stikstof op zijn perceel.

Foto 23 en foto 24: schade perceel door ganzen, 12 april 2010

Op 20 mei is er in een stuk van 200 m² nog een beetje schade zichtbaar. Achteraan het perceel is het nog wat dunner en platter. Het gewas is wel wat later, maar het is egaal later.

Foto 25: Gewas groeit goed: 20 mei 2010

Er is op dit perceel dit jaar geen schade van **overzomerende** ganzen opgetreden. Daarom heeft er op dit perceel ook geen proefoogst plaatsgevonden.

Uit de gegevens van het Faunafonds blijkt dat er op dit perceel een vergoeding is gegeven van € 3615,- De schade is minder aren en veel laatrijpe aren en onderaren.

Er is een stuk van 1,8 ha met 55% faunaschade en een stuk van 2,2 ha met 38% schade. Dit betekent dus 1,826 ha schade. Per ha schade krijgt de teler dus € 1980.

Achteraf gezien hadden we ook bij deze teler de opbrengst moeten bepalen. We gingen in eerste instantie voor schade door overzomerende ganzen en daar was hier geen sprake van.

Er is aan de teler gevraagd hoeveel tijd er nu in het verjagen van de ganzen ging zitten. De resultaten hiervan zijn weergegeven in tabel 5. Er is gerekend met een arbeidsloon van € 25,-

Tabel 5. Inzet verjaging graanperceel Verdurmen

	Aantal keer	Uren	materiaalkosten	Totaal
Menselijk verjagen	30	6		€ 150,-
Lint zetten	1	1	€ 50,-	€ 75,-
Vlaggen zetten	1	3	€ 40,-	€ 115,-
Inzet jagers	7	26		€ 650,-
Totaal		36	€ 90,-	€ 990,-

4 Groningen

4.1 Waalkens

In Groningen is in een tarweperceel van dhr. Waalkens het schadeverloop gevolgd. De teeltgegevens van dit perceel zijn;

Zaaidatum: 1-5 oktober

Groote perceel: 53 ha

Voorvrucht: wintertarwe

Basisgift: 105 kg N/ha; het perceelgedeelte (25 ha) met ganzenvraat 125 kg/ha
30 ton varkensdrijfmest

Op het perceel zijn bij de oogst gewasmonsters genomen op meerdere plekken met een goede stand en een matige gewasstand. De gemiddelden van de goede plekken en plekken met matige stand zijn vermeld in tabel 6.

Tabel 6. Waarnemingen bij de oogst van het graan op perceel Waalkens

Ganzen- Vraat	lengte (cm)	Totaal gewicht Ton/ha	gewicht korrels Ton/ha	vocht	stro + kaf Ton/ha	stro voor drogen Ton/ha	stro na drogen Ton/ha
Matig	76,4 a	16,7 a	8,5 a	14,2 a	8,2 a	1,5 a	1,4 a
Geen	81,8 b	17,9 a	9,2 a	14,0 a	8,7 a	1,5 a	1,4 a
LSD (5%)	5,5	-	-	-	-	-	-

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

Het gewas op de matige standplekken was betrouwbaar korter. Het verschil in korrelopbrengst tussen plekken met matige stand en goede stand was aan de hand van de gewasmonsters 0,7 ton/ha. en daarmee statistisch niet verschillend. Hetzelfde geldt voor de andere opbrengstgegevens.

Er is aan de teler gevraagd hoeveel tijd en kosten er nu in het verjagen van de ganzen en de extra teeltmaatregelen gingen zitten. De resultaten hiervan zijn weergegeven in tabel 7.

Tabel 7. Inzet verjaging en extra teeltmaatregelen bij graanperceel Waalkens

	Aantal keer	Uren	materiaalkosten	Totaal
Menselijk verjagen	80	45		€ 1125
Lint zetten, knalapparaten, olievaten	4	16	€ 50,-	€ 450
Vlaggen zetten	1	3	€ 100,-	€ 175
Inzet jagers	20	15		€ 375
Extra bespuiting		4		€ 100
Extra bemesting	25 ha extra	2	€ 425,-	€ 475
Extra rijden oogst		2		€ 50
Totaal		87	€575,-	€ 2750

Bij dhr. Waalkens is vergoeding door Faunafonds afgewezen omdat niet aantoonbaar was dat de schade voortkwam uit ganzenvraat.

4.2 Johannes Kerkhovenpolder

Het tweede bedrijf in Noord- Groningen, waar de ganzenvraat gevolgd is zijn 3 percelen in de Johannes

Kerkhovenpolder. De teeltgegevens van deze percelen waren:
Zaaidatum: oktober 2009
Grootte perceel: 60 ha
Voorvrucht: wintertarwe
Bemesting: februari: 120 kg N/ha; mei: 90 kg N/ha.

De ligging van deze percelen is weergegeven in onderstaande plattegrond.

Plattegrond schade percelen in de Johannes Kerkhoven Polder (JKP) (witte stukken langs de dijk) ; *van boven naar beneden* perceel JKP2 aan de bovenkant, perceel JKP1 kort daaronder. Perceel JKP3 zijn de 2 stukken onderaan langs de dijk.

Bij alle bezoeken zaten er wel ganzen op het perceel. Dit waren voornamelijk brandganzen. Zeker op perceel JKP1, dat uit een zware en een lichte kant bestaat, was de schade aanzienlijk, namelijk 70%. De planten waren in dit perceel tot de grond weggevreten. Volgens Ruud Timmer (onderzoeker graan van PPO) is dit slempgevoelige grond, waardoor de ontwikkeling onvoldoende is geweest, het wortelgestel slecht ontwikkeld is en dan ook nog ganzenvraat.

Perceel JKP2 was ook behoorlijk afgegraasd, maar niet zo erg als perceel JKP1. Hier was min of meer 75% aangevreten. Dit heeft zich later behoorlijk hersteld. Dit was bij perceel JKP1 niet zo.

Op perceel JKP3 was een strook langs de dijk over de gehele lengte behoorlijk aangevreten. De verwachte schade was ongeveer 40%.

Tabel 8. Waarnemingen op 6 april 2010 bij Johannes Kerkhoven Polder

	JKP 1		JKP2		JKP3	
	geen schade	schade	geen schade	schade	geen schade	schade
Aantal planten/ 0.25 m2	107	84	86	78	103	87
Lengte (cm)	5 cm	1-2 cm	12 cm	1-2 cm	10-12 cm	2-3 cm
% schade	70-80%		70 %		50%	
Grootte stuk met schade	ca 500 x 100 m		ca 500 x 200 m		ca 100 x 800 m	

Tabel 9. Waarnemingen bij de oogst van het graanperceel JKP1

Ganzen- Vraat	lengte (cm)	Totaal gewicht Ton/ha	gewicht korrels Ton/ha	vocht	stro + kaf Ton/ha	stro voor drogen Ton/ha	stro na drogen Ton/ha
Geen	72 a	18,5 a	9,1 a	14,2 a	9,5 a	3,2 a	3,0 a
Veel	49 b	10,0 b	5,7 b	14,5 b	4,2 b	2,3 b	2,1 b
LSD (5%)	7	5,1	2,8	0,2	2,4	0,4	0,3

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

Tabel 10. Waarnemingen bij de oogst van het graanperceel JKP2

Ganzen- Vraat	lengte (cm)	Totaal gewicht Ton/ha	gewicht korrels Ton/ha	vocht	stro + kaf Ton/ha	stro voor drogen Ton/ha	Stro na drogen Ton/ha
Geen	71,3 a	19,7 a	9,5 a	14,3 a	10,2 a	3,3 a	3,1 a
Veel	70,8 a	19,7 a	9,8 a	14,2 a	9,9 a	3,3 a	3,1 a
LSD (5%)	-	-	-	-	-	-	-

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

Tabel 11. Waarnemingen bij de oogstgraan perceel JKP3

Ganzen- Vraat	lengte (cm)	Totaal gewicht Ton/ha	gewicht korrels Ton/ha	vocht	stro + kaf Ton/ha	stro voor drogen Ton/ha	Stro na drogen Ton/ha
Geen	74,2 a	21,2 a	10,4 a	14,4 a	10,8 a	3,5 a	3,2 a
Veel	71,9 a	18,9 a	9,2 a	14,4 a	9,7 a	3,5 a	3,2 a
LSD (5%)	-	-	-	-	-	-	-

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

Op perceel JKP1 was het verschil in gewaslengte en opbrengst fors. Op de beide andere percelen was er gemiddeld bij de oogst weinig verschil in opbrengst en gewaslengte meer.

Foto 25. Gezicht op schade in perceel JKP1 Foto 26. Verblijfplaats van de schadeveroorzakers

Foto 27. Verslechte plek, door wateroverlast of door ganzen platgetreden grond of door een combinatie daarvan.

Foto 28. Verschil in beworteling en gewasontwikkeling op een goede plek, een matige en slechte plek.

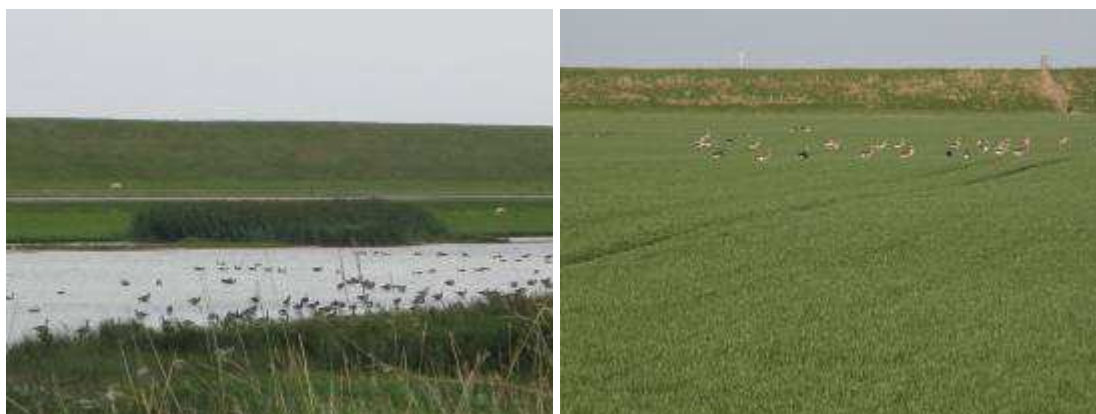

Foto 29 en 30. Van water naar fourageergebied is een kleine afstand; Johannes Kerkhovenvolder

Er is aan de teler gevraagd hoeveel tijd er nu in het verjagen van de ganzen ging zitten. De resultaten hiervan zijn weergegeven in tabel 12 en 13.

Tabel 12. Inzet verjaging en extra teeltmaatregelen bij graanperceel 3 Johannes Kerkhovenvolder

	Aantal keer	Uren	materiaalkosten	Totaal
Menselijk verjagen	160	160		€ 4000
Lint zetten	1	5	€ 100,-	€ 225
Vlaggen zetten	1	3	€ 100,-	€ 175
Inzet jagers	10	50		€ 1250
Extra bespuiting	2x	10	€ 30 per ha	
Extra kosten drogen			€ 3,- per ton	
Autokosten			640 km	€ 121,6
Overige materialen: knalapparaat, gas, vogelafweerpistool en munitie, jachtgeweer en munitie				
Totaal		228		± € 6000,-

Tabel 13. Inzet verjaging en extra teeltmaatregelen bij graanperceel 1 en 2 Johannes Kerkhovenvolder

	Aantal keer	Uren	materiaalkosten	Totaal
Menselijk verjagen	160	160		€ 4000
Lint zetten	1	4	€ 100,-	€ 225
Vlaggen zetten	1	4	€ 100,-	€ 200
Inzet jagers	10	50		€ 1250
Extra bespuiting	2x	4	€ 30 per ha	
Extra kosten drogen			€ 3,- per ton (€ 30 per ha)	
Autokosten			800 km	€ 152
Overige materialen: knalapparaat, gas, vogelafweerpistool en munitie, jachtgeweer en munitie				
Totaal		222		± € 6000,-

Volgens opgave van de teler was de opbrengst op zijn onbeschadigde deel was 10,5 ton en op zijn beschadigde deel 8 ton (met veel lager hectolitergewicht).

De stro-opbrengst van zijn onbeschadigde stuk was 6 ton en van het beschadigde deel 3,5 ton per ha.

4.3 Kremer

Op het 3^e gevolgde bedrijf in Groningen van de heer Kremer is geen schade of activiteiten van ganzen waargenomen. Ook de taxateur heeft geen schade geconstateerd. Dit in tegenstelling met andere jaren. Volgens de teler was de druk van ganzen op zijn perceel wintertarwe dit jaar gelukkig laag. Hij heeft trouwens nooit last van overzomerende ganzen. Na half mei zijn de overwinterende ganzen definitief vertrokken bij hem. De druk op dit perceel is vele malen kleiner dan die op percelen in de Kerkhovenpolder.

5 België

In 2005/2006 is in België onderzoek gedaan naar het bepalen van de invloed van ganzenvraat op de gewasontwikkeling en opbrengst in wintertarwe. Ter extra informatie welke problemen en dilemma's de schadebeoordeling met zich mee brengt, zijn de werkwijze en resultaten van dit Belgische onderzoek hier weergegeven.

Voor dit onderzoek werd een maaidorser gebruikt die uitgerust was met een GPS-systeem en on-the-go sensoren. De gegevens, opgemeten door de maaidorser, werden via GIS verwerkt tot kaarten. Via interpolatie van Kriging werd een dataset gecreëerd met waarden voor een raster van 1 m op 1 m. Op deze manier kon ter hoogte van de waarnemingspunten een nauwkeurige schatting gemaakt worden van de opbrengst, het vochtgehalte en de hoogteligging.

Hieronder worden de resultaten van enkele telers weergegeven. Bij de eerste teler dhr. Demeyre werd op 20 december de eerste schade geconstateerd.

Tabel 15. Samenvatting van waarnemingen en opbrengstbepaling via GPS bij dhr. Demeyre.

	Gewashoogte	Aantal aren per m ²	% vocht	Opbrengst (ton/ha) bij 15% vocht
Ganzenvraat	(cm)			
Veel	54 a	517 ab	18,1	7,3
Matig	58 b	498 a	19,8	8,7
Geen	66 c	582 b	17,8	10,9

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

Er werden significante verschillen waargenomen in gewaslengte en gewasstadium tussen zones met en zonder ganzenvraat. Het afgrazen van de tarwespruiten relatief vroeg in de winter beïnvloedde de gewasontwikkeling in het voorjaar. Op de plaatsen met de hoogste graasdruk van de ganzen was de groeiachterstand het grootst.

De invloed van de ganzenvraat op de aardichtheid was niet eenduidig binnen het perceel. Wel werd de grootste aardichtheid waargenomen in de zone zonder ganzenvraat.

Wel zat er een groot verschil in opbrengst. Het gemiddeld vochtgehalte van het perceel was vrij hoog ten gevolge van de overvloedige neerslag vóór de oogst. Het vocht, aangebracht door deze neerslag, heeft het verschil in afrijping van het gewas ten gevolgen van de ganzenvraat mogelijk gemaskeerd. In normale omstandigheden wordt graan geoogst bij 13 tot 15% vocht.

Bij de tweede teler dhr. Stroo, wordt op 10 januari de eerste ganzenvraat geconstateerd.

Tabel 16. Samenvatting van waarnemingen en opbrengstbepaling via GPS bij teler Stroo.

	Gewashoogte	Aantal aren per m ²	% vocht	Opbrengst (ton/ha) bij 15% vocht
Ganzenvraat	(cm)			
Veel	65 a	543 a	17,8	9,4
Geen	80 b	618 b	17,7	11,6

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

Als de gewas lengte vergeleken wordt tussen de zones met en zonder ganzenvraat, zien we opnieuw dat in de zone met ganzenvraat het gewas significant korter was. Ook het aantal aren per m² verschilde significant tussen de zone met en zonder ganzenvraat; In de zone met ganzenvraat waren significant minder aren/m², zij het dat de aardichtheid nog steeds binnen de optimale zone lag. De opbrengst in de zone met ganzenvraat bedroeg 2,2 ton/ha minder dan in de zone zonder ganzenvraat.

Bij de derde teler dhr. Monbalieu zijn 2 percelen gevolgd. Bij het eerste perceel werd de eerste schade op 15 februari vastgesteld.

Tabel 17. Samenvatting van waarnemingen en opbrengstbepaling via GPS bij perceel Monbalieu.

	Monbalieu 1		Monbalieu 2	
	Gewashoogte (cm)	Aantal aren per m ²	gewashoogte (cm)	Aantal aren per m ²
Ganzenvraat				
Matig	83 a	492 a	74 a	568 a
Geen	81 a	406 b	68 b	491 b

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

Er zat weinig verschil tussen de zone met en zonder ganzenvraat.

Er is hier geen opbrengst bepaald, omdat de maaidorser met GPS niet aanwezig was.

De ganzenvraat op het perceel was beperkt en trad laat op. Het gewas ondervond weinig invloed van de ganzenvraat.

Ook bij het tweede perceel trad de eerste schade op 15 februari op.

Voor de zone zonder ganzenvraat werd een lichte groeiachterstand vastgesteld ten opzichte van de zone met ganzenvraat. Dit was opmerkelijk, omdat voor de andere percelen toch steeds een groeiachterstand werd geconstateerd bij zones met ganzenvraat.

De ganzenvraat op dit perceel was beperkt en trad laat in het seizoen op.

Op het laatste perceel dat gevolgd is bij teler Devlieghere trad op 22 februari schade op.

Tabel 18. Samenvatting van waarnemingen en opbrengstbepaling via GPS bij teler Devlieghere.

	Gewashoogte (cm)	Aantal aren per m ²	% vocht	Opbrengst (ton/ha) bij 15% vocht
Ganzenvraat				
Matig	58 a	568 a	16,6	10,7
Geen	56 b	702 b	14,0	7,2

Behandelingen met verschillende letters zijn statistisch betrouwbaar verschillend van elkaar in 95% van de gevallen.

In dit perceel was het verschil in gewas lengte tussen de zone met ganzenvraat en zonder ganzenvraat klein. De ganzenvraat had duidelijk geen negatief effect op de gewashoogte. Het aantal aren per m² tussen de zones met en zonder ganzenvraat was sterk verschillend. In de zone zonder ganzenvraat werd 702 aren/m² geteld. Voor een optimale opbrengst is dit eigenlijk te hoog (risico op minder gevulde aren, verhoogde ziektedruk,). Voor de zone met ganzenvraat was de aardichtheid significant lager, namelijk 586 aren/m² (ligt nog wel in de optimale zone). Hier zijn dus indicaties dat de aardichtheid daalt onder invloed van de ganzenbegrazing.

Uit tabel 18 blijkt ook dat de opbrengst in de zone met ganzenvraat hoger was dan in de zone zonder ganzenvraat. De opbrengst van het volledige perceel bedroeg 8 ton/ha en was lager dan het referentiegemiddelde van het taxatierapport (9 ton/ha). Door de hoge temperaturen, de lage hoeveelheden neerslag en de hoge instraling in juni en juli versnelde de afrijping van het gewas en kampte het graan met watertekort. In de zones die hoger gelegen waren, had het gewas het meest te lijden.

In dit perceel heeft dus niet de ganzenvraat een significante invloed op de opbrengstverschillen, maar wel de verschillen in droogtegevoeligheid binnen het perceel.

Korte conclusies: Uit dit rapport blijkt dat de invloed van ganzenvraat op de opbrengst niet altijd even duidelijk is. Het tijdstip van begrazing, de begrazingsintensiteit en het weer hebben een belangrijke invloed op het herstelvermogen van de tarweplanten en de uiteindelijke impact van de ganzenvraat op de opbrengst.

Bij percelen met aanzienlijke ganzenvraat relatief vroeg in het seizoen had de ganzenvraat een aanzienlijke invloed op de gewasontwikkeling en het aantal aren met als gevolg aanzienlijke opbrengstverliezen. Bij percelen met weinig ganzenvraat laat in het seizoen had de ganzenvraat weinig invloed op de gewasontwikkeling en opbrengst. In twee van de drie percelen werd zelfs een grotere aardichtheid waargenomen in de begraasde zone. Andere factoren kregen hier de overhand.

Groeiachterstand kan mogelijk een rechtstreekse impact hebben op de opbrengst. Deze impact kan ook voor een deel niet rechtstreeks zijn: groeiachterstand binnen een perceel bemoeilijkt het tijdstip van bemesten, groeiregulatie (verkorten), en de toepassing van een fungicide behandeling. Bij een ongelijke begrazing van het perceel door ganzen krijgt een deel van het gewas de behandeling te vroeg of te laat zodat het gewenste effect niet bereikt wordt.

Het financieel verlies bepalen is moeilijk aangezien dit niet enkel wordt bepaald door de opbrengst. Ook de heterogene afrijping, waardoor extra droogkosten moeten worden betaald en de extra inspanningen die moeten worden geleverd, zoals het plaatsen van afweer of een extra bemesting, betekenen financieel verlies. De schade kan dus duidelijk verder gaan dan het louter opbrengstverlies.

6 Schade-uitkering Faunafonds

6.1 Schade-uitkering Faunafonds

Om informatie te kunnen verzamelen over hoeveel faunaschade er in gewassen is, zijn er bij het Faunafonds gegevens opgevraagd. In dit hoofdstuk zijn deze gegevens samengevat. Er is dus alleen gebruik gemaakt van gegevens van het Faunafonds. De gegevens van 2009 kloppen mogelijk nog niet helemaal en moeten nog goed opgevraagd worden bij het Faunafonds. Als een teler zijn schade niet door geeft, is dit ook niet meegenomen in dit verslag.

Tabel 19. Overzicht taxaties en uitkeringen in wintergraan, Faunafonds, 2007-2010
Getaxeerd bedrag per ganzensoort onderverdeeld in winterschade (voor 1 april) en zomerschade (na 1 april).

		Getaxeerd		Uitgekeerd	
		winter	zomer	Winter	Zomer
Boerengans	2007		€ 44		€ 0
	2008	€ 28	€ 652	€ 0	€ 0
	2009		€ 95		€ 0
	2010				
Brandgans	2007	€ 91.831	€ 12.355	€ 81.926	€ 11.393
	2008	€ 173.379	€ 4.966	€ 148.697	€ 4.096
	2009	€ 57.157	€ 1.375	€ 44.293	€ 472
	2010	€ 90.768	€ 14.329	€ 78.283	€ 9.156
Canadagans	2007	€ 1.059	€ 716	€ 0	€ 0
	2008		€ 345		€ 0
	2009	€ 659	€ 47	€ 0	€ 0
	2010	€ 299	€ 192	€ 0	€ 0
Grauwe gans	2007	€ 248.022	€ 111.249	€ 222.648	€ 89.260
	2008	€ 328.122	€ 132.564	€ 286.508	€ 111.619
	2009	€ 225.806	€ 60.395	€ 190.346	€ 46.534
	2010	€ 168.066	€ 133.795	€ 103.977	€ 91.248
Kolgans	2007	€ 144.173	€ 1.202	€ 136.238	€ 1.104
	2008	€ 146.480	€ 3.686	€ 130.367	€ 2.589
	2009	€ 130.262	€ 684	€ 122.801	€ 588
	2010	€ 53.808	€ 2.472	€ 37.864	€ 2.085
Nijlgans	2007	€ 159	€ 357	€ 0	€ 0
	2008	€ 863	€ 14	€ 8	€ 0
	2009	€ 4.459	€ 189	€ 0	€ 0
	2010	€ 815	€ 1.237	€ 0	€ 0
Rietgans	2007	€ 15.318		€ 13.125	
	2008	€ 12.290		€ 10.797	
	2009	€ 11.176		€ 9.141	
	2010	€ 15.678	€ 0	€ 13.736	€ 0
Rotgans	2007	€ 106.908	€ 29.040	€ 99.190	€ 27.015
	2008	€ 83.643	€ 4.856	€ 75.697	€ 4.051
	2009	€ 38.693	€ 0	€ 35.078	€ 0
	2010	€ 26.155	€ 12.022	€ 23.667	€ 10.450
Totaal	2007	€ 607.470	€ 154.963	€ 553.127	€ 128.772
	2008	€ 744.805	€ 147.083	€ 652.074	€ 122.355
	2009	€ 468.212	€ 62.785	€ 401.659	€ 47.594
	2010	€ 355.589	€ 164.047	€ 257.527	€ 112.939

Uit tabel 19 blijkt dat er per ganzensoort verschillen zijn. Het meeste wordt uitgekeerd aan grauwe gans. Wat op valt is het grote verschil tussen 2007 en 2008 in vergelijking met 2009 en 2010. Wat daar de oorzaak van is, is niet bekend. Uit tabel 20 blijkt namelijk dat het areaal wat beschadigd is namelijk nog hoger is in 2009 en 2010.

Tabel 20. Overzicht oppervlakte schade in wintergraan en zomergraan, Faunafonds, 2007-2010
Onderverdeeld in winterschade (voor 1 april) en zomerschade (na 1 april).

		Wintergraan		Zomergraan	
		winter	Zomer	Winter	Zomer
Boerengans	2007		1,3		
	2008	1,8	1		2
	2009	2,8			
	2010				0
Brandgans	2007	510,0	61,5	22,5	15
	2008	699,6	62	9,5	31,3
	2009	720,5	29,0	3	5
	2010	1.408,3	180,7	0	38,7
Canadagans	2007	23,2	10,3		9,1
	2008		12,1		1,3
	2009	23,8	1,5	0	26,8
	2010	29,7	8,5		18,0
Grauwe gans	2007	1.654,6	387,7	3	82,3
	2008	1.757,4	312,9	16,6	78,6
	2009	2.764,4	231,1	4,5	133,6
	2010	2.982,9	1.544,2	35,9	194,1
Kolgans	2007	1.038,4	17,9	10	2
	2008	996,4	20,2	2	1,9
	2009	1.774,0	21,9	0	0,5
	2010	1.282,5	44,3	22,4	0,0
Nijlgans	2007	16,9	13,4		
	2008	35,6	1,5		
	2009	144,9	13,5		31,7
	2010	40,1	58,6		0
Rietgans	2007	122,2			
	2008	62,5			
	2009	115,5			
	2010	369,1	0		
Rotgans	2007	341,6	81,2	10	71,5
	2008	317,2	15,1	9	41,6
	2009	325,9	0		16,7
	2010	399,5	80,2		22,7
Totaal	2007	3.706,9	573,3	45,5	179,9
	2008	3.870,5	424,8	37,1	156,7
	2009	5.871,8	297,0	7,5	214,3
	2010	6.512,1	1.916,5	58,3	273,5

7 Andere geluiden uit het veld

Er zijn afgelopen 2 jaar diverse bijeenkomsten gehouden over preventie wildschade. De belangrijkste opmerkingen van deze bijeenkomsten zijn weergegeven in onderstaand hoofdstuk.

- De meest voorkomende schade is ganzen- en zwanenschade. De problemen ontstaan voornamelijk bij schade bij gras herinzaai. Daarnaast is er pleksgewijs achterblijvende rijpheid bij graszaad.
- Een veehouder met minder dan 40 ha aan één stuk heeft last van ganzen. Omdat hij minder dan 40 ha heeft en hij ingesloten is door natuur kan hij er geen jager bij krijgen. Deze veehouder heeft door de ganzen 30% minder opbrengst van zijn gras.
- Overleg met jagers over de beheersregels en voorwaarden van uitkering bij faunaschade. Kennis van eisen aan jachtbeleid voor de jagers beter uitdragen.
- De regels en voorwaarden zijn hoogdrempelig om voor faunaschade compensatie in aanmerking te komen.
- Eenvoudigere methode van melden, de 'papieren rompslomp' is zoals bekend geen favoriet onder ondernemers.
- Het is belangrijk om alle faunaschade, in welke vorm dan ook, aan te geven bij het Faunafonds. Zo wordt duidelijk dat het een steeds groter wordend probleem is. Vaak wordt faunaschade niet aangegeven, omdat er volgens de boeren een te kleine kans is op een schadevergoeding. Door niet aan te geven dat je er wel degelijk last van hebt, wordt er al snel gedacht dat het dus allemaal wel mee valt met de faunaschade.
- Meldpunt om schade kenbaar te maken. ZLTO zou een medewerker aan moeten stellen om via de meldingen/schadeclaims vlotter te laten verlopen.
- Het is lastig om grote oppervlakten af te rasteren. Men moet de ecologische verbindingzones afrasteren.
- Schade aan de bodem (door verdichting e.d.) op langere termijn wordt te weinig meegenomen in de beoordeling van de schade.
- Hoe kan ik natuurlijke vijanden van schadeveroorzakers op mijn bedrijf houden en laten toenemen?
- Tijdens gesprekken met het Faunafonds bleek dat de indelingen van de gewassen niet altijd eenduidig zijn.
- Er zijn grote provinciale verschillen wat betreft de regelingen. Ook zijn de regelingen per provincie lastig te vinden. Zo wordt het voor de grondgebruiker door grote provinciale verschillen ook lastig in te schatten wat hij precies moet doen om voor tegemoetkoming in aanmerking te komen.
- Grondgebruikers moeten zelf de schadeveroorzakers op het formulier voor tegemoetkoming aangeven. Het zou handig zijn als hiervoor handige posters met de diverse soorten beschikbaar waren. Bij ganzen komt de ene soort wel voor tegemoetkoming in aanmerking en de andere soort niet. Dit geldt ook voor kraaiachtigen, waarbij de zwarte kraai en de kauw op de vrijstellingslijst staan en de roek wel weer voor tegemoetkoming in aanmerking komt. Door een poster te maken met betreffende soorten kan er ook andere interessante informatie op zo een poster komen te staan. Telers noteren soms nog wel eens de verkeerde ganzensoort. Verder kan er op die poster ook extra informatie bijv. op welke ganzensoorten bejaagbaar zijn en wat je als grondgebruiker moet doen.
- Afschieten is een utopie. In hoeverre heeft het doden van ganzen zin. Er wordt namelijk weinig geschoten. De jager doet het vaak om niet. Hij heeft vaak de jacht op die percelen op hazen en fazanten.
- Het formulier moet goed ingevuld worden en men mag dus niet bijv. gans invullen, maar moet de juiste soort invullen. Alleen bejaagbare soorten worden vergoed bij schade.

8 Discussie

In Zeeuws Vlaanderen trad op beide tarwepercelen schade op. De Regt had ook last van overzomerende ganzen. Verdurmen had daar dit jaar geen last van. In het verleden hadden beide telers last van overzomerende ganzen. Het is dus lastig aan te geven waarom op het ene perceel wel overzomerende ganzen komen en op het andere perceel niet. Beide percelen liggen dicht bij water en bij een natuurgebied. In Groningen zijn percelen van drie telers bekeken. Bij twee telers was er geen tot weinig schade. Bij één teler was er schade op drie percelen (Kerkhovenpolder. Niet alle percelen waren even zwaar aangetast. Bij één perceel was er bij de oogst duidelijk verschil tussen geen schade en veel schade. Waarom er zoveel verschil in deze percelen zit, is moeilijk aan te geven.

In Zeeuws Vlaanderen zijn beide percelen door andere taxateurs beoordeeld. Een waarneming is subjectief. De Regt had op het oog heel veel schade. Bij Verdurmen viel de schade mee. Het verschil tussen uitgekeerde schade (De Regt € 8636 en Verdurmen € 3615) lijkt daarom mogelijk niet helemaal terecht. Het is nu jammer dat we bij Verdurmen geen opbrengstbepalingen gedaan hebben. Dit geeft dus aan dat het altijd lastig is de schade in te schatten. Het zou daarom goed zijn ook eens naar andere technieken te kijken. Mogelijkheden zijn bijvoorbeeld Cropview of Mijnakker. Daarin wordt van bovenaf een indruk gegeven van de opbrengst.

Er zou meer gedaan moeten worden met GPS-coördinaten. Afgelopen jaar is er een beetje mee gewerkt, maar de plattegronden konden niet uit het apparaat gehaald worden, zodat er niet goed mee gewerkt kon worden. Ook haperde de verbinding nogal eens. Komend jaar wordt hier meer aandacht aanbesteedt. Het mooist zou zijn ook een oogstmachine op GPS te hebben. Dan kunnen we ook beter het % schade van het perceel bepalen.

In het rapport *Winterganzenbeleid: het roer om?* worden de volgende vergoedingen gehanteerd voor:

1. verjaging: 6 keer per week 2 uur gedurende 8 weken in de periode van 1 februari tot 1 april. Tegen een loon van € 23,62 per uur (CAO-2009) komt dit neer op: € 2.267. Er wordt opgemerkt dat de kosten waarschijnlijk hoger zullen liggen, omdat men waarschijnlijk al veel eerder actief gaat verjagen.
2. Vergoeding knalapparaat: afschrijving knalapparaat en gas: € 130 per jaar.

De kosten voor inzet verjaging die uit onze waarnemingen komen zijn een stuk hoger. Vooral het aantal uren dat men bezig is met verjagen ligt een stuk hoger.

Tegenwoordig worden ook de stro-opbrengsten meegenomen bij bepalen schade. Dit is namelijk voor veel graanbedrijven ook een belangrijke bron van inkomsten.

Brandganzen zijn eigenlijk geen overblijvende ganzen. Ze blijven een paar weken in Nederland en willen dan eten. Het zijn geen overzomerende ganzen. Ze komen na 1 mei.

De periode waarin schade optreedt is belangrijk. Het gebeurt weinig dat er echt planten weg zijn.

Wanneer is iets nu structuurschade? Sommige percelen hebben vaak een klein stukje waar het water blijft staan en daar komen juist de ganzen. Dhr. De Regt had onder goede omstandigheden gezaaid. Daar was toen geen sprake van water op het land. Toch kwamen vaak de ganzen. Vaak wordt bij schade toch een deel afgewezen omdat het tot structuurschade gerekend wordt.

9 Conclusies en aanbevelingen

- Van de 7 percelen wintertarwe die dit jaar bezocht zijn en waar schade van overzomerende ganzen verwacht kon worden, trad er in 4 percelen ook daadwerkelijk schade door overzomerende ganzen op.
- Om meer en betere gegevens over overzomerende ganzenschade te krijgen, zou het verstandig zijn als overzomerende ganzenschade apart gemeld werd. Dus als in een perceel al winterschade is, zou dit apart aangemeld moeten worden als er na 1 april (in het noorden na 1 mei) ook schade optreedt.
- Het zou aan te raden zijn voor een perceel waarvan verwacht wordt dat er schade door overzomerende ganzen komt, aan de teler te vragen of hij een dagboek bij wil houden wat hij allemaal doet. Verder dient dan iedere 14 dagen genoteerd worden wat de schade is en hoe het perceel eruit ziet. Zo krijgt men een beter inzicht hoe een perceel aangepakt wordt en hoe de schade van dat perceel zich ontwikkelt.
- Om beter inzicht in de opbrengstverschillen te krijgen, is van een perceel met schade door overzomerende ganzen de opbrengst in goede, matige en slechte stukken bepaald. Hieruit bleek een groot verschil in opbrengst te zijn. Bij één van de drie percelen in de Johannes Kerkhovenpolder kon een betrouwbaar verschil in opbrengst aangegeven worden. Bij de twee andere percelen in die polder was het verschil niet betrouwbaar.
- Wat betreft de kosten die nodig zijn voor het bejagen van de ganzen die lopen uiteen van € 1000 tot meer dan € 6000.
- Uit onderzoek in België blijkt dat , als de aantasting vroeg optreedt dit veel meer invloed op de opbrengst heeft dan dezelfde mate van aantasting die veel later optreedt.
- In België is de opbrengst bepaald met GPS. Dhr. De Regt vroeg ook of het niet mogelijk is de opbrengst via satellietbeelden te bepalen. Er zou geprobeerd kunnen worden contact te leggen met MijnAkker.nl of cropview om zo vanuit de lucht de opbrengst te kunnen bepalen en in te kunnen schatten waar de schade is.
- Ook het meer gebruiken van GPS-coördinaten lijkt een goede mogelijkheid. Dit zouden we kunnen proberen met 1-2 percelen.

Literatuur en andere bronnen

1. Voorkoming en bestrijding van schade door beschermde inheemse dieren (een literatuurstudie aan zeven thema's) A&W-rapport 750 (Bureau Drees en Altenburg & Wijmenga in opdracht van Faunafonds)
2. Bepalen van de invloed van ganzenvraat op de gewasontwikkeling & opbrengst in wintertarwe (eindrapport 2006); Uitgevoerd door WPA vzw (West-Vlaams Proefcentrum voor de akkerbouw vzw) in opdracht van de Provincie West-Vlaanderen
3. A. Visser e.a. Opvang van ganzen op de klei: evaluatie van experimenten in drie winters; Alterra-rapport 1845
4. Handreiking voor beleid ten aanzien van overzomerende ganzen; Richtlijnen voor provincies en faunabeheereenheden ten aanzien van overzomerende ganzen; Ministerie van LNV, september 2007

Bijlage 1 Ganzen (A&W-rapport 750)

Ganzen en smienten arriveren na hun broedseizoen in het najaar in Nederland. Nederland heeft een belangrijke functie als overwinteringsgebied voor deze ganzensoorten en Smienten. Daarnaast spelen de eiwitrijke graslanden in Nederland een erg belangrijke rol in de levenscyclus van deze ganzen. In het voorjaar leggen ganzen en Smienten op deze graslanden hun vetreserves aan om hun lange reis van enkele duizenden kilometers, terug naar hun broedgebieden te volbrengen. Alle ganzensoorten zijn planteneters maar elke ganzensoort heeft een specifieke voorkeur voor zijn overwinteringshabitat met als gevolg dat veel soorten ruimtelijk gescheiden zijn in Nederland. De in Nederland voorkomende ganzensoorten zijn beschermd door middel van de Flora en Faunawet. Dit betekent dat het verboden is de dieren opzettelijk te doden of te verontrusten. Voor de Brandgans, Grauwe gans, Kleine Rietgans, Kolgans, Rietgans, Rotgans en Smient gelden in het algemeen provinciale vrijstellingen om te verjagen om schade te voorkomen of te beperken. Voor Grauwe Gans, Kolgans en Smient zijn opvanggebieden aangewezen. Daarbuiten mogen ze verjaagd en bejaagd worden in het kader van schadebestrijding.

Kolganzen arriveren in oktober in Nederland en vertrekken in februari of maart (in strenge winter). De soort reageert snel op het inzetten van vorst en dooi en er kunnen zich daarom veel trekbewegingen voordoen van Noord naar Zuid-Nederland en omgekeerd. Zij hebben voorkeur voor open graslanden en akkers.

Foto: Kolganzen

Foto: Brandgans

Brandganzen arriveren voornamelijk in oktober in Nederland. Hun verspreiding in de winter wordt beïnvloed door de sneeuwbedekking, waarbij overwinteringsgebieden in Noordoost Nederland worden verlaten na zware sneeuwval. In de loop van februari vertrekken de meeste dieren uit Zeeland. Op de pleisterplaatsen in Noordoost Nederland zijn dan nog grote concentraties aanwezig. Begin april zijn ook deze vogels grotendeels vertrokken. De vogels foerageren bij voorkeur op kwelders, slikken, grasgorzen en ook op cultuurgraslanden nabij de kust. Zij preferen korte vegetaties met een optimale hoogte van 4-10 cm. Een belangrijke vereiste van de overwinteringsgebieden is de aanwezigheid van zoet water als drinkplaats en de aanwezigheid van groot open water dat dienst doet als veilige slaapplek. Zij gebruiken zelden gebieden die op een grotere afstand dan 5-8 km van hun rustplaatsen afliggen.

Rotganzen worden vooral gezien van oktober tot en met mei. Deze ganzensoort is nog sterker aan zilte milieus gebonden. In gebieden waar de Rotgans samen met de Brandgans voorkomt, blijken de Rotganzen vooral te foerageren op de laagst gelegen gebieden met de sterkste invloed van zoutwater. Dit wordt voornamelijk bepaald door de tolerantie van de Rotgans voor zoutwater. Met behulp van op de snavel aanwezige klieren is hij in staat zout uit te scheiden. In tegenstelling tot de brandgans is de gebiedskeus van de rotgans daarom niet afhankelijk van de aanwezigheid van zoet water.

Rotganzen

Rietganzen

Rietganzen komen met twee ondersoorten in Nederland voor met een verschillende terreinkeuze, namelijk de Toendrarietgans en de taigarietgans. De Toendrarietgans arriveert vanaf begin november en trekt al vanaf eind februari weg. De soort heeft een voorkeur voor foerageergebieden in grootschalige akkerbouwgebieden. De soort is vooral te vinden op akkers en foerageert op oogstresten van bieten, graan en koolgewassen en op akkers met wintergraan. In het begin van de winter foerageren ze vooral op grasland. Grote plassen in de nabijheid van de foerageergebieden dienen als slaappleatsen. De Taigarietgans komt vanaf eind oktober aan in Nederland en vertrekt uiterlijk half maart. De soort komt in veel meer besloten gebieden voor dan de andere ganzensoorten en heeft een voorkeur voor kleinschalig grasland, omsloten door houtwallen en boomgaarden. Als slaappleatsen fungeren over het algemeen moeilijk bereikbare plassen in hoogveen- en heidegebieden.

Kleine rietganzen arriveren in oktober in Nederland en vertrekken vooral in februari. De soort heeft een beperkt verspreidingsgebied en komt voornamelijk voor in landbouwgebieden van Zuidwest Friesland. De soort heeft een voorkeur voor intensief gebruikt agrarisch grasland en wintergraan akkers in de nabijheid van rustplaatsen bestaand uit open water, zoals de Friese meren.

Kleine rietgans

Grauwe gans

De **Grauwe ganzen** die in Nederland voorkomen bestaan voor een deel uit broedvogels en voor een deel uit overwinterende dieren. In de winter houden Grauwe ganzen zich vooral op in akker- en graslandgebieden.

Eén van de kleinste herbivore (plantenetende) vogels van Nederland is de Smient. **Smienten** zijn vooral aanwezig in Nederland van oktober tot en met april. De gebieden in de kustgebieden zijn vooral in het najaar van belang en smienten foerageren dan vooral op zeekraal en kweldergrassen. In de loop van de winter neemt hun aantal toe op binnendijkse graslanden. Gezien zijn geringe grootte moet de smient kwalitatief beter voedsel tot zich nemen in vergelijking met de grotere ganzensoorten. In de praktijk komt dat erop neer dat ze op goed bemeste graslanden zijn te vinden en op erg korte vegetatie grazen. Smienten foerageren vooral op intensief agrarisch gebruikt grasland. Zij foerageren vooral aan de rand van water zoals slotenranden. Water moet altijd in de directe omgeving zijn en dient als vluchtplaats bij onraad. In tegenstelling tot de ganzensoorten foerageren Smienten ook voor een groot deel van de tijd 's nachts.

Smient

Aanzienlijke schade kan aangericht worden tijdens het foerageren op percelen wintergraan; de vraatschade soms in combinatie met verslemping van de bodem kan tot aanzienlijke schade leiden. Daarnaast kan er schade aangericht worden op percelen aardappel en percelen voederbiet- en suikerbiet zowel door directe vraatschade als door vertrapping (bloot trappen van knollen). Dit gebeurt vooral door Grauwe ganzen die vroeg aankomen. Ook schade aan percelen met boerenkool door Smienten komt voor. Overwinterende ganzen en smienten vormen de grootste kostenpost in de tegemoetkomingen in de schade die door het Faunafonds aan grondgebruikers wordt verleend. Jaarlijks bedraagt de omvang van de tegemoetkomingen ongeveer 17 miljoen euro. Wanneer daarbij het bedrag wordt geteld dat jaarlijks door middel van opvangvergoedingen aan agrarische natuurverenigingen wordt geteld, overschrijdt het totale bedrag voor overwinterende ganzen en smienten de 7 miljoen euro. Momenteel worden voor overwinterende kol- en grauwe ganzen en smienten foerageergebieden ingericht. Teneinde deze opvanggebieden succesvol te laten zijn is verjaging of het onaantrekkelijk maken van alternatieve foerageergebieden tot op zekere hoogte nodig.

Verjagen door middel van afschot is alleen toegestaan bij Grauwe Ganzen, kolganzen en smienten.

Overzomerende ganzen:

Naast de grote aantallen overwinterende ganzen neemt het aantal, en het aantal soorten, overzomerende ganzen de laatste decennia toe. Het gaat hierbij om de Grauwe gans, soepgans, kolgans, brandgans, indische gans, Grote canadagans en nijlgans.

Als broedgebieden worden gewoonlijk waterrijke gebieden verkozen met rietvegetaties, moerasbos of op eilanden.

De soepgans is de gedomesticeerde vorm van de grauwe gans. Het gaat hierbij om verwilderde vogels. Schade van de overzomerende ganzen wordt vooral aangericht aan percelen zomer- en wintergraan. Daarnaast kunnen overzomerende ganzen een probleem vormen door schade die ze aanrichten aan aardappel, voederbiet- en suikerbietpercelen door directe vraat en vertrapping.

Bergeend is een halfgans, een eendachtige vogel die qua formaat tussen een gans en een eend in zit. De bergeend legt haar eieren bijv. in konijnen- en andere grondholten. De bergeend heeft een rode knobbel op zijn snavel (alleen bij mannetjes).

Inheemse soorten: De grauwe gans is de enige soort die van oudsher in Nederland broedt. Vanuit een historisch oogpunt kan derhalve worden gesteld dat in de zomermaanden alleen deze soort als inheems kan worden beschouwd. Voor inheemse soorten geldt dat een gunstige staat van instandhouding gewaarborgd moet blijven. Daar waar schade optreedt, of dreigt op te treden, moeten echter maatregelen kunnen worden genomen, die deze schade beperken. Daaronder kunnen ook populatiebeperkende maatregelen vallen.

Exoten – Tot de exoten behoren alle soorten die zich hebben gevestigd buiten hun natuurlijke leefgebied als gevolg van al dan niet opzettelijk handelen door de mens. Tot deze groep behoren de zwaangans, sneeuwvangs, Ross'gans, Indische gans, kleine Canadese gans, grote Canadese gans en de nijlgans. Deze soorten zijn niet beschermd door de Flora- en faunawet, hetgeen betekent dat ze op alle wettelijk

toegestane manieren mogen worden bestreden, omdat een nulstand wordt nagestreefd.

Als broedvogel niet inheems – Kolganzen, dwergganzen en toendrarietganzen broeden van oudsher niet in Nederland. In de wintermaanden trekken deze ganzen echter naar het zuiden en doen daarbij ook Nederland aan. Gedurende de wintermaanden zijn deze soorten daarmee inheems en dient er op basis van Europese regelgeving ook voor deze soorten een gunstige staat van instandhouding te worden gewaarborgd. Deze drie soorten zijn als broedvogel echter niet inheems. Deze soorten bevonden zich al in een gunstige staat van instandhouding voor zij in Nederland broeden en hebben Nederland in de zomer niet nodig voor hun gunstige staat van instandhouding. Populaties die gedurende de zomermaanden in Nederland verblijven zijn ontstaan uit individuen die, veelal als gevolg van menselijk handelen, na de winter in Nederland zijn achtergebleven of zijn ontsnapt dan wel vrijgelaten uit waterwildcollecties. Het gaat om kleine aantallen. Voor de zomermaanden wordt voor deze soorten een nulstand nagestreefd.

Voor de brandgans geldt ook dat deze soort van oudsher niet als broedvogel in Nederland voorkomt. Op dit moment kent Nederland enkele grote broedpopulaties van brandganzen. Sommige van deze populaties zijn ook ontstaan als gevolg van menselijk handelen. Tegelijkertijd is echter ook een ontwikkeling gaande waarbij de brandgans haar broedgebied uitbreidt naar het zuiden en westen en derhalve ook Nederland koloniseert. Dit is een ontwikkeling die al lange tijd gaande is en in al onze buurlanden ook waarneembaar is en als een natuurlijk fenomeen kan worden beschouwd. Brandganzen die zodoende in Nederland komen te broeden, kunnen om die reden als inheems worden bestempeld. Tot de inheemse brandganspopulaties worden de volgende populaties gerekend:

- alle vestigingen op de Waddeneilanden en langs de Nederlandse kust
- vestigingen in het reguliere overwinteringsgebied van de brandgans in Friesland.

Overige populaties, zeker daar waar gebroed wordt met soepganzen en exoten, in parken, hertenkampen of in de nabijheid van waterwildcollecties worden als niet inheems beschouwd. Aanwezigheid van meerdere vogels met ringen van fokkers duiden vaak op een niet-inheemse status.

Voor brandganzen die als gevolg van natuurlijke processen in Nederland zijn komen te broeden, geldt, net als voor de grauwe gans, een instandhoudingsdoelstelling. Afschot in het kader van schadebestrijding mag wel plaatsvinden. Voor overige, door onnatuurlijke omstandigheden in Nederland terechtgekomen populaties, geldt een nulstandbeleid.

Soepganzen- Onder de verzamelnaam soepgans vallen de bontgekleurde nazaten van de eens zo populaire boerderijgans. Deze ganzen worden veelal aan hun lot overgelaten en hebben zich op veel plaatsen in het vrije veld gevestigd. Boerenganzen behoren taxonomisch gezien tot dezelfde soort als de inheemse grauwe gans. Door kruisingen tussen soepganzen en wilde grauwe ganzen treedt genetische vermenging op. Voor soepganzen en voor andere kruisingen tussen verschillende soorten wordt een nulstand nagestreefd.